

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Haymo-//nis Episcopi Hal-//berstattensis, De Varietate//
librorum, siue de Amore cœlestis// patriæ libri. III. ...**

Haimo <Halberstadensis>

Coloniae, 1531

VD16 H 231

Liber tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29814

HAY. DE VARIET. LIB.

mali malos recognoscunt in tormentis,

XXXIX Vtrum animę sanctorę orent pro inimicis suis, qui in æterno cruciantur igne.

XL De non renatis, & eorum cruciatu.

XLI Quod ex angelis facti demones propter superbiam de cælis proiecti, irreuocabili percussi sunt pœna.

XLII Quod gehenna non propter homines, sed propter diabolum facta est.

XLIII Quid sit reprobore manibus & pedibus ligare, & quid exteriores tenebrę, & quid fletus & stridor dentium & cætera.

XLIII Quod nulla sit post mortem vtilitas pœnitentię,

XLV Quę & quanta mala habeant hi, qui in gehenna dicuntur occidi.

XLVI Quod tãta sunt in inferno tormētã vt nulla vox exponere, null⁹ valeat sermo explanare.

D. HAYMONIS EPI-

SCOPI HALBERSTATTENSIS, DE VARIE
tate librorum, siue de Amore cæle-
stis patrię liber tertius.

Quod pro quibusdam leuibus culpis
ignis purgatorius esse añ iudiciũ creden-
dus est.

Caput .I.

LIBER TERTIVS.

DRo quibusdam leuibus culpis
 esse ante iudicium purgatorius
 ignis credendus est, pro eo quod
 veritas dicit: Quod si quis in spi
 ritu sancto blasphemiam dixerit Mat. 12°
 non remittetur ei in hoc seculo,
 neq; in futuro. In qua sententia datur intelligi, quas-
 dam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse
 laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intelle-
 ctus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen ut pre-
 dixi hoc de pnis minimisq; peccatis credendum est fieri pos-
 se: Sicut est assiduus ociosusq; sermo, immoderatus
 risus, vel peccatum curae rei familiaris, quae vix sine culpa vel
 ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant,
 sciunt. Aut in non grauibus rebus error ignorantiae, quae
 cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita
 positae minime fuerint relaxata. Nam & cum Paulus 1. Cor. 3°
 dicat Christum esse fundamentum atq; subiugat. Si quis super
 edificauerit super hoc fundamentum aurum, argentum, la-
 pides pretiosos, lignum, stipulam, vniuscuiusq; opus quae sit
 ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superedifi-
 cauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit detri-
 mentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem.
 Quamuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita ad-
 hibitio possit intelligi, tamen si quibus haec digne futurae
 purgationis accipiat, pensandum sollicitate est, quia illum
 dixit per ignem posse saluari, non qui super hoc funda-
 mentum ferrum, aes, vel plumbum edificat, id est, peccata
 maiora, idcirco duriora, atq; tunc iam insolubilia: Sed
 ligna, foenum, stipulam, id est, peccata minima atq; leuissima

HAY. DE VARIET. LIB.

ma, q̄ facile igne consumūtur. Sciendū tñ hoc est, q̄a illic saltem de minimis nil quisq̄ purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

De saluādis per ignē, id est, de his qui super fundamentū, quod est Christus, aurū, argentum, lapides præciosos, seu ⁊ de his qui lignū, fœnū, stipulā, ædificāt. Ca. II.

DE his qui superædificant super fundamētum, q̄d est Chrs, non aurū, argentū, lapides præciosos, sed lignū, fœnū, stipulā. De his enim dictū est quod per ignē salui erunt, qm̄ fundamenti merito non peribunt. Sic est intelligendū, vt his manifestis non videantur esse cōtraria. Ligna quippe & fœnū, & stipula non absurde accipi possunt rerū seculariū q̄uis licite concessarū. Tales cupiditates autē amitti, sine animi dolore non possunt. Cum autē iste dolor vrit, si Chrs in corde fundamēti habet locū, id ē, vt nihil ei anteponatur, & malit hō, qui tali dolore vritur, rebus q̄s ita diligit, magis carere q̄ Chro, per ignē fit saluus. Si autē res eiusmodi tēporales ac seculares t̄pe tentatiōis maluerit tenere, q̄ Christum, eū in fundamēto non habuit, quia hoc priore loco habuit, cum in ædificatione prius non sit aliquid fundamenti. Ignis em̄ de eo loco, de quo est locut⁹ Apost. talis debet intelligi, vt ambo per eum transeant, id ē, qui ædificant super hoc fundamentū aurū, argentū, & lapides præciosos, & qui ædificant ligna, fœnū, stipulam. Cū autē hoc dixisset adiunxit: Vniuscuiusq̄ op⁹

1. Cor. 3.

LIBER TERTIVS.

quale sit, ignis, probabit. Si cuius opus permanferit, quod
 superaedificauit mercedem accipiet. Si cuius autem opus
 exustum fuerit, damnatum patietur, ipse autem saluus erit, sic
 tamen quasi per ignem. Non unius ergo eorum, sed utriusque opus
 ignis, probabit. Est quidem ignis tentatio tribulationis, Ecclesi. 27.
 de quo aperte alio loco scriptum est. Vasa figuli, probat
 fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Iste ignis
 in hac interim vita facit, quod Apostolus ait: Si accidat duo
 bus fidelibus, vni scilicet cogitanti quae sunt dei, quomodo pla
 ceat deo, hoc est, aedificati super Christum fundamentum,
 aurum, argentum, lapides preciosos: Alteri autem cogitanti quae
 sunt mundi, quomodo placeat uxori, hoc est, aedificati super
 fundamentum, ligna, fenum, stipulam, illius opus non exu
 ritur, quia non ea dilexit quorum amissione crucietur.
 Exurit autem huius opus, quoniam sine dolore non pereunt,
 quae cum amore possessa sunt. Sed quoniam alterutra condi
 one proposita, eis mallet carere quam Christo, nec timore
 amittendi talia deserit Christum, quis doleat cum amit
 tit. Saluus est quidem, sic tamen quasi per ignem, quia vrit
 eum dolor rerum, quas dilexerat, amissarum, sed non sub
 uertit, neque consumit fundamenti stabilitatem, atque in
 corruptione munitum, tale aliquid etiam post hanc vitam
 fieri incredibile non est. Et utrum ita sit queri potest, &
 aut inuenire aut latere nonnullos fideles per ignem quae
 dam purgatorium. (Quanto magis minusue bona pereun
 tia dilexerunt, tanto tardius citiusque saluari) non tamen ta
 les, de quibus dictum est, quod regnum dei non possidebunt, ni
 si conuenienter poenitentibus eadem crimina remittantur.
 Conuenienter autem dixi, ut steriles in elemosynis non sint.

Quod alter sit ignis purgatorius, alter

h iij

ille perpetuus, in quo peccatores sine fine
cruciantur. Caput. .III.

Alter etenim est ignis ille futurus, de quo impijs
dño iudicante dicendum est. Discedite à me
maledicti in ignē eternū. Alter iste q purga-
torius proprie appellatur, ppter eos qui p eum salui
fiunt. Per illum em qui futurus est impiorū null⁹ sal-
uabitur, quia iuxta qd scriptum est. Ibūt hi in ignem
eternum. Per istum autē ignē qui & pbat & purgat,
saluatio pmittitur manifesta, de quo dictū est: Dies em
1. Cor. 3. declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusq
opus quale sit, ignis pbat. In illū em eternū ignē
soli sinistri nouissima & perpetua dānatione mittē-
tur. Iste autē ignis purgatorius, dexteros pbat, sed
alios eorū sic pbat, vt ædificium qd supra Chri fun-
damētum ab eis inuenerit esse cōstructum, non exu-
rat atq; consumat. Alios autē aliū, id est, vt qd super-
edificauerūt ardeat dānumq; inde patiant. Saluifiāt
autē q Chrm in fundamēto stabilit positum pcellen-
ti charitate tenuerunt. Ab illo em igne perpetuo ne-
mo saluabit, qā in suppliciiū eternū illi oēs ibunt, vbi
vermis eorū nō morietur, & ignis eorū nō extinguet.

Quod hi qui per ignē purgatoriū saluā-
tur, non vno eodemq; spatio cruciatū spūs
sustinebunt. Caput .III.

Sicut non omnes reprobi qui mersuri sunt in
signe eterno, vna eadēq; supplicij qlitate dānan-
di sunt, sic omēs qui per purgatorias pœnas sal-
ui esse creduntur in vno eodemq; spatio cruciatū spi

LIBER TERTIVS.

ritus sustinebunt, vt quod in reprobis agitur discretiōe penarū, hoc in istis qui per ignem saluandi sunt agitur. Sed tanto illis minus vel maius ignis purgatorij extendetur supplicium, quanto hic minus vlt amplius bona transitoria dilexerunt.

Quod alij in hac vita pœnas purgatorias, alij post mortē patiūtur. Cap. V.

NOs quidē in hac mortali vita esse quasdam pœnas purgatorias confitemur, sed temporales pœnas. Alij in hac vita tantum, alij post mortē, alij & nunc & tunc. Veruntamen ante iudiciū illud verissimū nouissimūque patiuntur, non autem omnes veniunt in sempiternas, quæ post illud iudiciū sunt futuræ, qui post mortē sustinent temporales. Nam quibusdam quod in isto non remittitur, in futuro seculo ne eterno supplicio puniantur, remittitur. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimū tremendumque iudiciū, & ignē illū in quo omnes impij Christo iudicante mersuri sunt antecedant.

Contra eos qui per fidē solam absque bonis operibus per ignē purgatoriū salui esse creduntur. Cap. VI.

CReduntur à quibusdam & iam hi, qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in ecclesia baptizantur, nec ab ea vltimo scismate vel heresi precipiunt, in quatuor sceleribus viuunt, quæ nec diluantur penitendo, nec elemosynis redimantur, sed in eis vsque ad vltimū huius vite diem pertinacissime perseuerent salui per ignem futuri, licet per magnitudinē facino

h v

HAY. DE VARIET. LIB

rum & flagitiorū diuturnorū mercantur eterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, licet catholici sint, tñ humana quadā bñuolentia mihi falli videntur. Ea em̄
Gala. 5. fides saluare pōt, de q̄ Pau. apost. ait: In Christo Iesu neq; circuncisio quidq̄ valet neq; p̄putiū, sed fides q̄ per dilectionē operatur. Si aut̄ male operatur, p̄culdubio fm̄ Iacobū ap̄lm̄ mortua est in semetipsa: qui
Iaco. 2. rursus ait: Si fidem dicat quis se habere, opa aut̄ nō habeat nunquid poterit fides saluare eū? Porro autē si hō sceleratus, p̄pter solā fidem per ignē saluat̄, & sic est accipiendū q̄d ait beatus Pau. apo. Ipse aut̄ saluus erit, sic tñ quasi per ignem. Si poterit ergo saluare fides sine opibus, & falsum erit quod dixit ei⁹ coa
I. Cor. 3. postol⁹ Iaco. falsumq; erit & illud quod idē ipse Pau
I. Cor. 6. P: Nolite (inquit) errare. Neq; fornicatores, neq; idolis seruiētes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorū cōcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnū dei p̄ssidecunt. Si em̄ in istis perseuerātes criminib⁹, tñ prop̄ fidē Chrī salui erunt, quomodo in regno dei non erunt?.

Quod, qui p̄cenis purgatorijs sunt deputati pro eis in hac vita supplicante ecclesia expiatur.

Caput VII.

SPiritus illi qui non tam perfecte sanctitatē hinc exeunt ut ire in paradysum statim post dispositionē suorū corporū possint, nec tam criminosè ac damnabilē viuunt, ut ita in suis criminibus perseuerent, ut cum diabolo & angelis eius dānari mereantur, ecclesia pro eis hic efficaciter supplicante à p̄cenis

LIBER TERTIVS.

medicinalibus expiati, corpora sua cum beata immortalitate recipient, ac regnicælestis facti participes, in eo sine vlllo defectu suæ beatitudinis pmanebunt.

Quod aliqui iusti, vt de corpore exeunt statim beata requie suscipiuntur, alij flâmis ignis purgatorij excipiuntur. Cap. VIII.

SVnt plures in Ecclesia iusti qui post carnis solutionē, continuo beata paradisi requie suscipiunt, expectantes in magno gaudio, in magnis congaudentiū choris, qñ recepto corpore veniāt & appareant añ faciē dei. At vero nōnulli propter bona quidem opera, ad electorū sortē pordinati, sed ppter mala aliqua, quibus polluti de corpore exeunt, post mortē seuerè castigandi excipiunt flâmis ignis purgatorij, & vlvscq; ad diē iudicij lōga huius examinationē à vitiorū sorde mūdant, vlvscerte prius amicorum fidelium precibus, elemosynis, ieiunijs, fletib⁹, & hostiæ salutaris oblatiōibus absoluti pœnis, & ipsi ad beatorum perueniunt requiem.

Quod animæ fidelium defunctorū, si culpæ insolubiles non sunt, pietate suorū viuentium adiuantur, cum pro illis sacrificium, & cætera bona offeruntur. Cap. IX.

TEmpus illud inter hoīs mortem & vltimā resurrectionē interpositū est q; animæ in abditis receptaculis cōtineātur, sicut vnaquæq; digna est, vel requie vel erūna, p eo quod sortita est in carne dum viueret. Neq; negandum est defunctorū animas pietate suorū viuentium non releuari cū pro illis

HAY. DE VARIET. LIB.

sacrificiū mediatoris offertur vel eleemosynę fiunt.
 Sed eis hæc profunt, si cum viuerent, hæc sibi vt postea
 prodesse meruerunt. Est em̄ quidā viuēdi modus,
 nec tam bon⁹ vt ista non requirat post mortē.
 Est vero talis in bono, vt nō requirat ista, est rursus
 talis in malo, vt nec his valeat cum ex vita trāsierit.
 Quo circa hic om̄e meritum comparat q̄ possit post
 hanc vitā releuari quispiā, vel grauari. Nemo autē se
 præparet qui hic neglexit cum obierit dñm prome-
 reri. Non igitur ista q̄ pro defunctis cōmendādis fre-
 quentat eccl̄ia, illi apostolicę sunt aduersa sententię,
 Ro. 13. qua dictū est: Om̄es em̄ astabimus añ tribunal Ch̄i
 vt referat vnusquisq; s̄m ea quę per corpus gessit, si-
 ue bonū siue malū. Quia etiā hoc meritū sibi quisq;
 cum in corpore viueret cōparauit, vt ei possent ista
 prodesse. Non em̄ omnib⁹ profunt. Et q̄re non om̄i-
 bus profunt: nisi p̄pter differentiā vitę quā quisq;
 gessit in corpore. Cum ergo sacrificia siue altaris, si-
 ue quarūcunq; eleemosynę pro baptizatis defun-
 ctis om̄ibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum
 actiones sunt, pro non valde malis, p̄pitiatiōes sunt,
 pro valde malis etiā si nulla sunt adiūmēta mortuo-
 rū, qualescunq; viuorū cōsolationes sunt. Quibus au-
 tē profunt, aut ad hoc profunt, vt sit plena remissio,
 aut certe vt tolerabilior fiat ip̄a dānatio. Idē doctor
 alio loco inter cætera ait: Quatuor sunt q̄ adiuuant
 hoīes post mortē, id est, oblatiōes sacerdotū, oratio-
 nes iustorū, eleemosynę charorū, ieiunia amicorum,
 Nec ista tñ adiuuāt post mortē illis, qui nō in hac vi-
 ta hoc promeruerint. De hoc em̄ beat⁹ Gregori⁹ pa-

LIBER TERTIVS.

pa ait: Si culpæ insolubiles post mortē nō sunt, mul-
 tor: solet animas etiā post mortē sacra oblatio ho-
 stie salutaris adiuuare, ita vt hoc nō nunq̄ ipsæ defun-
 ctor: animæ videantur expetere. In quarto eiusdē
 beati Greg. Dialogor: lib. legitur, quod quidā spirit⁹
 pro pctis suis in caloribus deputat⁹, qui q̄si hō vide-
 batur, quodā presbytero panem sibi porrigenti ait:
 Pro peccatis meis pater omnipotenti deo hunc panē
 offer, & tunc te exauditū esse cognosce, cum huc ve-
 neris & minime me inueneris. In quib⁹ verbis dispa-
 ruit. Idē vero presbyter hebdomada cōtinua se pro
 eo in lachrymis afflixit, salutarē hostiā quotidie ob-
 tulit, & post illuc reuersus, iam minime eum inuenit.
 Qua ex re quantū p̄sit animab⁹ imolatio sacre obla-
 tionis oñditur, q̄n hanc & ipsi mortuor: spūs à viuē-
 tibus petunt, & signa indicāt quibus per ea absoluti
 videantur. Nam quidā monachus iustus noīe, artis
 medicinæ imbut⁹ (sicut beatus Greg. papa in p̄dicto
 refert libro) ductus fuit ad ignis p̄cā, pro eo quod
 cōtra vitæ regularis autoritatē tres aureos abscofos
 in medicamine illicite haberet. Post dies vero trigin-
 ta obit⁹ eius, placuit p̄dicto venerabili patri Grego-
 rio, qui tunc monachus in eodē monasterio sub vi-
 tæ regularis custodia degebat, vt per illos dies trigin-
 ta nullus p̄termitteret dies, quo non pro absolutiōe
 illius salutaris hostia imolaretur. Quod & factū est.
 Idē vero frater q̄ defunct⁹ fuerat, nocte quadā fratri
 suo germano noīe Copioso p̄ visionē apparuit, &
 q̄a die tricesima, q̄ pro sua absolutiōe sacra hostia fu-
 erat imolata cōmunionē se recepisse, etiā à p̄cānis se

HAY. DE VARIET. LIB.

iā liberatū esse iudicauit. Tūc res apte claruit, quia frat̄
 q̄ defunct⁹ fuerat p̄ salutarē hostiā supplicii euasit.
 In p̄dictōnāq; legit̄ libro, q̄d cum q̄dā die beatus Ger
 manus Capuanus episcopus, pro medicinali corpo
 ris sui necessitate ī angulares termas lauaret pascha
 siū, sanctæ Romanæ sedis diaconū in caloribus stan
 tē vidit, & quid illic faceret inq̄siuit. Cui ille pro qua
 causā post mortē in hoc p̄nalī loco esset deputat⁹
 indicauit, & postmodum dixit. *Quæso te, p̄ me dñm*
dēpcare, atq; in hoc te cognoscas exauditū, si huc re
diens me non inueneris. Qua de re vir dñi German⁹
se in p̄cibus strinxit, & post paucos dies rediēs iam p̄
dictū Paschasiū in loco eodē minime inuenit. Quia
eñ non malitiæ sed ignorantia errorē peccauerat,
purgari potuit post mortē à pctō. Quod tñ creden
dū est, quia ex illa elemosynæ suarū largitate hoc
obtinuit vt tunc potuisset, p̄mereri veniā, cum iam
nihil potuisset opari. Si insolubiles culpæ non fuerit
(sicut iam supra dictū est) ad absolutionem, p̄desse
maxime, etiā mortuis victima sacræ oblationis po
test, qui hic viuendo hoc obtinuerint. Sed sciendū ē
quia illis sacra victima mortuis, p̄sit, vt eos etiā post
mortē bona adiuuent, q̄ hic pro ipsis ab alijs fiūt. In
ter hęc aut̄ pensandū est, quod tutior via sit, vt bonū
quod quisq; post mortē suā sperat agi per alios, agat
dum viuit ipse, p̄ se. Beati⁹ quippe est liberum exire,
q̄ post vincula libertatem quærere.

Grego.

Quod aliquñ de culpis animas iustoz so
 lus pauor egrediētis purgat. Ca. X.

LIBER TERTIVS.

Plarumq; de culpis minimis ipse solus pauor egrediētis animas iustorū purgat, sicut de quōdā sancto viro narratur, qui ad mortē veniēs vehementer timuit, sed post mortē discipulis in stola alba apparuit, & quā sit p̄clare susceptus indicauit. Legimus em̄ quod idem beatus pater Gregorius ad purgationē moriētis fratris, qui tres aureos absconditos illicite retinuerat, de quo iam supra dictū est, hoc cōsiliū dedisse illius monasterij p̄lato. Vade ait & nullus ex fratribus se ad eū moriētē iungat, nec sermonē cōsolatiōis ex cuiuslibet eorū ore p̄cipiat, sed cū in morte cōstitutus, fratres quos fuerit ei suus frater carnalis dicat, quod pro solidis quos occulte habuit, à cūctis fratribus abominatus sit, vt saltem in morte de culpa sua mentē illius amaritudo trāsuerberet, atq; à p̄tō quod perpetravit, purget. Idem vero monachus cum puenisset ad mortē atq; anxie quæreretur fratribus cōmendari, nullusq; e fratribus ei applicare & loqui dignaretur, ei carnalis frater, qui tūc aderat, ibi cur ab omnibus abominatus esset indicauit. Qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atq; in ipsa tristitia e corpore exiuit. Nullatenus enim hoc beatus Gregorius facere iuberet, nisi ad purgationem morientis hoc p̄desse cognouisset. Huc vsq; de igne purgatorio, abhinc de extremo iudicio insistendum est.

Grego.
li. 4. Dialo.

De valde tremēdo Christi aduentu ad iudicium.

Caput XI.

Avdiamus quō prophetis nuntiātibus (vt annuntiari hominibus fas fuit) p̄dicetur Christi aduentus. Ait ergo quidā ex eis, Deus mani-

HAY. DE VARIET. LIB.

- Psal. 49.** feste veniet, deus noster & non filebit. Ignis añ ipm ardebit, & in circuitu eius procella valida. Vocavit cælū sursū, & terrā discernere populū suū. Alius vero qui & pœnarū species nobis indicat, hoc est Esai-
- Esa. 13.** as, audi quō dicat. Ecce dies dñi veniet insanabilis, dies furoris & iræ, vt ponat orbē terræ desertū, & peccatores perdat ex eo, Stellæ em̄ cæli & orion, & oīs ornatus cæli lumē suū non dabit, & obscurabitur sol in ortu suo, & luna non dabit lumen suū, & mandabo vniuerso orbi mala & impijs pctā eorū, & perdā contumeliā iniquorū, & iniuriā superbōrū humiliabo. Et erunt qui relictī fuerint pretiosi magis q̄ aurū ab igne, & hō pretiosior erit q̄ lapis saphirus. Cælū em̄ q̄tietur & terra mouebitur à fundamentis suis, ppter furorē iræ dñi Sabbaoth, in die q̄ superuenerit
- Mal. 3.** furor eius. Sed & Malachias, ppheta cōsona his loquitur, dicens: Ecce venit dñs omnipotens & quis sustinebit diē aduentus eius? aut quis supportabit conspectū eius? qm̄ ipse ingreditur ignē cōflatoriū, & sicut paleā ventilantiū sedebit cōflans & purgans sicut aurū & sicut argentū. Et iterū dicit: Ecce dies dñi veniet ardens vt clibanus, & exuret eos, & erūt oīes alienigenæ, & omnes qui faciūt iniquitatē, vt stipulam incendet eos dies illa, quę venit dicit dñs omnipotēs, & nō relinquetur radix neq; palmes. Alius vero vir desideriorū ita dicit: Et ecce videbūt & throni positi sunt & antiquus diē sedebat, & indumentū ei⁹ cādidū sicut nix, & capilli capitis eius sicut lana mūda. Throni eius ignis exurens, Fluius igneus currebat ante ipsum. Iuditiū constituit & libri aperti sunt. Et
- Dani. 7.**

LIBER TERTIVS.

paulo post. Et vidi (inquit) in visione noctis, & ecce
 in nubibus cæli sicut filius hoīs veniebat, & de vsq̄
 ad vetustū diæ peruenit, & in cōspectu eius oblat⁹
 est, & ipsi datus est principatus, & honor, & regnū,
 & omēs populi, tribus, & linguæ ipsi seruient. Et po
 testas eius potestas æternā q̄ non transibit, & regnū
 eius nō corrumpetur. Inhorruit spūs meus. Ego Da
 niel territus sum in his, & visiones capitis mei cōtur
 bauerunt me. Cum ergo hæc agi cœperint, panden
 tur sine dubio cæli portæ imō potius ipsum cælū au
 feret e medio tanq̄ si tabernacula alicuius velamina
 colligantur, scilicet vt reparetur & trāsformet in me
 lius. Tunc ergo omnia metus habebit, timorq̄ ac tre
 mor implebit vniuersa. Tunc etiā ipsos angelos for
 mido quassabit & non solū angelos sed fortassis &
 archangelos, & thronos & dñationes & principat⁹,
 & potestates. Hoc enim indicat in eo quod dicit, &
 virtutes cælorū mouebūtur. Conserui em̄ sunt eorū
 qui iudicandi sunt, & vitæ huius posituri rationē. Si
 em̄ apud iudices seculi cum ciuitas vna indicāda est,
 pauent, cæteræ & contremiscunt, etiā si nihil pericu
 li metuāt, quanto magis cum orbis terræ vniuersus
 ad iudiciū veniet, & iudicādus à iudice, qui teste non
 egeat, qui argumēta non q̄rat, qui oratōrē causę nō
 postulat. Sed his om̄ibus procul amotis ipse & gesta
 & verba & cogitationes denudet atq; in mediū col
 locet, & cūcta velut in talibus quibusdā depicta ocu
 lis eorū quæ commiserūt, ea atq; omniū qui assistere
 videntur ostendat. Quomodo tunc cōmouebitur,
 & in metu erit vniuersa creatura?

Quod secundus Saluatoris aduentus non in humilitate vt prius, sed in gloria demonstrandus sit. Cap. XII.

Mat. 24. Sicut enim fulgur exit ab oriente (dicere in euangelio dñi) & paret vsq; in occidentē, ita erit aduentus filij hominis. Hoc quoq; sciendū est, quod secundus saluatoris, non in humilitate vt prius, sed in gloria demonstrandus sit. Et post pauca infert dñs & dicit: Sol obscurabitur & luna dabit lumen suū, & stellæ cadent de cælo, virtutesq; cælorū mouebūtur. Nō diminutione luminis alioquin legimus solem septu plū habiturū luminis, sed comparatione veræ lucis omnia videbuntur visuri tenebrosa. Si itaq; iste sol, qui nunc per totū orbē rutilat, & luna quæ secundū est luminare, & stellæ quæ ad solatiū noctis accensæ sunt, omnesq; virtutes, q̄s angelorū multitudines intelligimus in aduētū Chri inter tenebras reputabūt, decutiatur superciliū eorū, qui se sanctos arbitantes p̄sentiā iudicis non formidant, & tūc (inquit dñs) parebit signū filij hominis in cælo. Signū hic autem crucis intelligamus vt videant, iuxta Zachariam & Ioānem, Iudæi quem cōpunxerunt. Aut vexillum victoriæ triūphantis, quia tunc plangent omnes tribus terræ. Plangent hi qui municipatum non habent in cælis, sed scripti sunt in terra.

Qualiter intelligendū est, quod Christus venturus de cælo, iudicaturus sit viuos & mortuos. Caput XIII.

LIBER TERTIVS.

Iam vero de Christo cōfitemur futurū, qm̄ de cæ-
lo venturus est, & viuos iudicatur⁹ ac mortuos.
Non pertinet ad vitā nostrā quæ hic geritur, quæ
nec in rebus gestis eius est, sed in fine seculi gerendis.
Ad hoc pertinet, quod Apłs secutus adiunxit. Cum
Christus apparuerit vita v̄ra, tunc & vos apparebit⁹
cum illo in gloria. Duobus autē modis accipi potest
quod viuos & mortuos iudicabit. Siue vt viuos in-
telligamus, quos hic nondū mortuos, sed adhuc in
ista carne viuentes inuēturus est eius aduētus, mor-
tuos autē qui de corpore priusquā veniēt exierunt vł
exituri sunt. Siue viuos iustos, mortuos iniustos, qm̄
iusti iudicabuntur. Aliqñ enim iudiciū dei ponitur ī
malo, vnde illud est. Qui autē male egerūt in resurre-
ctionē iudicij. Aliquando em̄ & in bono, secundum
quod dictū est: Deus in nomine tuo saluū me fac, &
in virtute tua iudica me. Per iudiciū q̄ppe dei fit ipsa
bonorū malorumq; discretio, vt liberādi à malo, nō
perdendi cū malis, boni ad dextrā se regentur. Pro-
pter quod ille clamat. Iudica me deus: & quid dixe-
rit veluti exponens: Et discerne (inquit) causam me-
am de gente non sancta.

Col. xi

Ioan. f.

Psal. 42

**Quod nullas excusatiōes p̄ bonis operi-
bus obtendere poterimus in diem iudicij.**

Caput XIII.

Age iam ad vltimū iudicium venerimus ab
eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatiōe
criminū potest, nec ad impunitatē promerē-
dam muneris alicuius oblatiōe corrumpi, cum cæ-

i ij

HAY. DE VARIET. LIB.

perint omniū secreta reuelari, & non solum actus & verba sed etiā ipsæ cogitationes oñdi, quid faciem⁹ sub tanti iudicis maiestate? quid excusatiōis obtēdere poterimus? qua nos defensionis arte purgabim⁹? Quę nobis subuentura est pœnitētia, quā in hac carne contēpsimus? Quę nos defensura sunt opa bona, quę in hac vita non fecimus? Ad quos Apostolos, aut ad quos alios sanctos cōfugituri sumus, quorū exempla simul ac verba despeximus? an forte aliq̄ ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusatiōe eorū reclamabunt omniū exempla sanctorū, qui fragilitatem carnis in carne viuentes, quod fecerunt vtiq; facere posse docuerūt, maxime quia nec ipsi p̄ctō sua virtute, sed dñi miserantis auxilio restiterūt: qui se & non quærētibus, vt q̄ratur atq; in eum credatur oñdit, & credentes in se ne à p̄ctō vincantur inuicta p̄tectiōe defendit. Quid ergo respōsuri sunt, si eis dñs dicat: Si potuistis q̄re non restitistis desiderijs peccatorū? Si non potuistis, quare meū contra p̄ctā non quæsistis auxiliū? Aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulnere v̄o remedium? Nunquid ad hæc obmutescemus? quid aūt excusatiōis restet? Non habētibus dicit, ligate eos manibus & pedibus & mittite eos in tñbras exteriores, ibi erit flet⁹ & stridor dētiū, ibi verm̄ eorū nō moriet̄ & ignis eorū nō extinguet̄.

Quod etiā minima peccata deducuntur ad iudiciū futurum, nisi fuerint in hac vita per pœnitentiam deleta. Cap. XV.

PArua etem peccata, & ea de quibus etiā nec suspicamur, deducuntur ad iudiciū nisi in hac vi-

LIBER TERTIVS.

ra per pœnitentiã, & cœtera bona opa fuerint expur-
gata. Nam & otiosis verbis de quib⁹ nos minime ca-
uemus dñs dicit. De omni verbo otioso qđ locuti fue-
rint hoies, reddet de eoratione in die iudicij. Quid
nos miseri facturi sumus in illo die, qui omnib⁹ ma-
lis inuoluti sumus? Nec desperemus, sed agamus pœ-
nitentiam vt nostra deleantur peccata. Mat. ra.

**De gemino diuino iudicio, ⁊ quod in vlti-
mo iudicio Christus mitis apparebit ele-
ctis, ⁊ terribilis reprobis. Cap. XVI.**

Geminũ est diuinũ iudiciũ. Vnũ, quod & hic iu-
dicantur homines & in futuro. Alterũ, quod
propterea hic iudicantur, ne illic iudicentur,
ideoq; quibusdã ad purgationẽ temporalis proficit
pœna. Quibusdã vero hic inchoat dãnatio, & illic p-
fecta speratur perditio. In iudicio reprobi humani-
tatẽ Christi in qua iudicatus est videbunt vt doleãt.
Diuinitatẽ vero eius non videbũt, ne gaudeãt. Qui-
bus eñ diuinitas oñditur vtiq; ad gaudiũ demõstra-
tur. Pro diuersitate cõscientiarũ & mitis apparebit in
iudicio Christ⁹ electis, & terribilis reprobis. Nam q̃-
lem quisq; cõscientiã tulerit, talẽ & iudicẽ habebit,
vt manente in sua trãquillitate Christo, illis solis ter-
ribilis appareat, quos conscientia in malis accusat.

**Quod in iudicio futuro duo erũt ordines
electorũ, ⁊ duo reprobõrũ. Cap. XVII.**

Duo sunt ordines electorũ in iudicio futuro.
Vnus iudicantiũ cum dño, qui reliquerunt
oñia, & secuti sunt illũ, de quibus dicit. Vos

HAY. DE VARIET. LIB.

Mat. 22. qui reliquistis omnia & secuti estis me, in generatione hominis cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Alius ordo iudicaturus a domino, quod non quidem omnia sua pariter reliquerunt, sed de his tantum quae habebant quotidianas dare elemosynas pauperibus Christi curabant, unde audituri sunt in iudicio. Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Sitiui & potastis me. Nudus eram & vestistis me &c. Sed & reproborum in iudicio duo ordines futuros domino narrate cooperimus. Vnum eorum, qui fidei christianae mysterijs initiati, opera fidei exercere contemnunt, quibus dicendum in iudicio testatur. Discedite a me maledicti in ignem aeternum quod paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare &c. Alterum eorum, qui fidei mysteria Christianae vel nunquam susceperunt, vel suscepta per apostasiam reiecerunt, de quibus dicit: Qui autem non credit iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Qui cum nec verbo tenus Christum colere voluerunt, nec verba factum eius quibus coarguantur in iudicio merentur audire. Sed ad hoc tantum veniant in iudicium ut cum eis, qui iudicantur peccatoribus in damnationem mittant aeternam.

Mat. 25. Quid inter se differant duo electorum ordines in iudicio, et duo reproborum, et quid unicuique opponatur ordini. Cap. XVIII.

Ioan. 3. **D**uae sunt differentiae vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tantum dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unum

Qui autem non credit iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Qui cum nec verbo tenus Christum colere voluerunt, nec verba factum eius quibus coarguantur in iudicio merentur audire. Sed ad hoc tantum veniant in iudicium ut cum eis, qui iudicantur peccatoribus in damnationem mittant aeternam.

Quid inter se differant duo electorum ordines in iudicio, et duo reproborum, et quid unicuique opponatur ordini. Cap. XVIII.

Quae sunt differentiae vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tantum dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unum

LIBER TERTIVS.

est, qui cū deo iudicat, & alius q̄ iudicatur. Vtriq̄ tñ cum Christo regnabunt. Similiter ordo reprobora partitur in duob⁹, dum hi qui intra ecclesiā sunt mali iudicandi sunt & dānandi. Qui vero extra ecclesiā inueniendi sunt, non sunt iudicādi, sed tñ damnādi. Prim⁹ igit ordo eorū, qui iudicātur & periunt, opponitur illi ordini bonorū de quo sunt qui iudicātur & regnant. Secundus ordo eorū qui non iudicantur & pereunt, opponitur illi ordini p̄fectorū, in quo sunt hi q̄ non iudicātur & regnāt. Tertius ordo eorū qui iudicātur & regnāt, illi ordini est contrarius, de quo sunt qui iudicātur & pereunt. Quartus ordo eorū est qui non iudicātur & regnāt, opponitur illi e contrario quo illi sunt, qui non iudicantur & pereunt.

De pctō quod aut hic expiatur, aut in futuro reservatur iudicio. Cap. XIX.

Neq̄ em̄ frustra ille pprie dicit, dies iudicij qñ v̄turus est iudex viuorū & mortuorū. Sicut e contrario iudicantur hic aliqua, & tñ si remittuntur, p̄fecto in futuro seculo non nocebūt. Propterea de quibusdā tēporalibus p̄enis q̄ in hac vita peccantibus irrogātur, nec seruantur in fine, ait Apostolus: Si em̄ nosmetipsos iudicarem⁹, à dño 1. Cor. 11. non iudicarem⁹. Cum iudicamur aut, à dño corripimur, ne cum mundo damnemur.

Quod qualis hic quisq̄ egreditur, talis in iudicio p̄sentatur, excepto quod de leuibus culpis ignis purgatorius añ iudiciū esse creditur. Caput XX.

HAY. DE VARIET. LIB.

IN euangelio dicit dñs. Ambulate dum lucē habe-
 tis. Per Prophetā quoq; ait: Tempore accepto ex-
 audiui te, & in die salutis adiui te. Quod Paulus
 apo. exponens dicit. Ecce nūc tempus acceptū, ecce
 nunc dies salutis. Salomon quoq; ait: Quodcūq; po-
 test manus tua facere instanter operare. Quia nec
 opus, nec ratio, nec sapientia, nec sciētia, erit apud in-
 feros, quō tu properas. David quoq; ait: Qm̄ in secu-
 lum misericordia eius. Ex quibus nimirū sentētijs cō-
 stat, quia qualis hinc quisq; egreditur, talis in iudicio
 presentatur. Sed tñ de quibusdā leuibus culpis esse
 añ iudicium ignis purgatori⁹ credēdus est, sicut iam
 supra scriptū est. Nemo igit̄ dum in hac p̄senti uiuit
 vita negligat opari bona q̄ pōt, quia post hanc vitā
 si uoluerit, iam non poterit. Quia ergo & venturæ
 mortis tēpus ignoramus, & post mortē operari nō
 possumus, superest vt ante mortem tempora indul-
 ta rapiam⁹. Sic em̄ mors ipsa cum uenerit vincetur,
 si priusquam ueniat semper timeatur.

Quam districte æternus iudex v̄turus
 sit in die iudicij, ⁊ quod nimis tremenda sit
 dies illa. Caput XXI.

Districcionem venturi iudicis Paulus confide-
 rās, ait: Horrendum est incidere in manū dei
 uiuentis. Hinc Psalmista exprimit dicens: De-
 us manifeste ueniet, Deus noster & non silebit. In cō-
 spectu eius ignis ardebit, & in circuitu eius tēpestas
 valida. Districcionem quippe tantæ iustitiæ, tempe-
 stas ignisq; comitantur. Quia tēpestas examinat, q̄s

LIBER TERTIVS.

ignis exurat. Illum ergo diem fratres charissimi, illū
 añ oculos ponite, & quicquid modo graue creditur,
 in eius cōparatione leuigetur. De illo em̄ die per Pro-
 phetam dicitur. Iuxta est dies dñi magnus, iuxta &
 velox nimis. Vox diei domini amara, tribulabitur
 ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulatiōis & angu-
 stia, dies calamitatis & miseria, dies tenebræ & cali-
 ginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clāgoris.
 De hac die iterū dñs per Prophetā dicit. Adhuc semel
 & ego non solū terram, sed etiā cælū mouebo. Illum
 ergo diem tota intentione cogitate, vitā corrigite,
 mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, p-
 petrata aut̄ fletibus punite. Aduentū namq; æterni
 iudicis tanto securiores quandoq; videbitis, quanto
 nunc districtiōnem illius timendo præuenitis.

**Quod longanimitatem & patientiam dei
 nullus negligat, quia districte in iudicio iu-
 dicabit.**

Caput

XXII.

Nemo longanimitatē dei negligat. Quia tan-
 to districtiorē iustitiam in iudicio exercebit, Greg.
 quanto longiorē patientiā ante iudiciū præ-
 rogauit. Hinc etenim Paulus dicit. Ignoras, qm̄ Ro. 2.
 benignitas dei ad pœnitentiā te adducit. Secundum
 autē duritiā tuā, & cor impœnitens, thesaurizas tibi
 iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Hinc
 Psalmista ait: Deus iudex iustus, fortis, & longani Psal. 7.
 mis. Dicturus quippe longanimem præmisit iustū,
 vt quē vides peccata delinquentiū diu patiēter ferre
 scias hunc quādoq; & iam districte iudicare. Hinc p

i v

HAY. DE VARIET. LIB

quendam sapientē dicitur: Altissimus em̄ est patiens redditor. Patiens em̄ redditor dicitur, quia p̄ctā hominū patitur & reddit, Nam quos diu vt conuertā-
Ans. tur tolerat, non cōuersos durius damnat. Ergo qui æterno vult sine fine carere supplicio, necesse est vt dei sine intermissione obediat p̄cepto.

De distantia perpetuitatis bonorū scilicet & malorum. Caput XXIII.

Post resurrectionē vero factā vniuerso impleto iudicio suo fines habebūt ciuitates duæ, vna scilicet Christi, altera diaboli, vna bonorū, altera malorū, vtraq; tñ & angelorū & hoīm. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccādi vel vlla cōditio moriendi. Istis in æterna vita vere feliciterq; viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quō vtriq; sine fine sed in beatitudine isti, in miseria vero illi, vt iam nec remunerati præmiū finiant, nec damnati supplicium. Quandoquidē propterea incorruptio & immortalitas dabitur, etiā corporibus miserorum, vt nec ipsi æternā p̄nam finiant, nec ipsos cōsumat immortalis p̄na, sed puniat. Ideo beata incorruptiōe & immortalitate iustorū corpora donabuntur, vt & ipsi in gloria, & in ipsis gloria æterna permaneat.

De inferno, quod subtus terram esse creditur. Caput XXIII.

Nonnulli namq; in quadā terrarū parte infernū esse putauerunt, alij vero hunc sub terra esse existimant, sed tñ hoc animum pulsat, quia

LIBER TERTIVS.

Idcirco infernū dicimus, quia inferius iacet: quod terra ad cælū est, hoc esse inferius debet à terra. Vnde & fortasse per Psalmistā dicitur: *Liberasti animā me* Psal. 35, am ex inferno inferiori. Infernus superior terra, infernus vero inferior sub terra esse videtur. Et Ioannis vox in ea estimatiōe cōcordat, qui cum signatū Apoc. 5. librū septē sigillis vidisse se diceret, quā nemo inuentus est dignus neq; in cælo neq; in terra, neq; subt⁹ terrā aperire librū, & soluere signacula eius, adiunxit: Et ego flebā multū. Quē tñ librū postmodū per leonē de tribu Iuda dicit aperiri. In quo videlicet libro qd aliud q̄ sacra scriptura signatur, quā solus redēptor noster aperuit, qui homo factus moriendo, resurgēdo, ascendendo cuncta mysteria, q̄ in ea fuerāt clausa, patefecit. Et nullus in cælo, quia neq; angelus, nullus in terra, quia neq; homo viuēs in corpore, & nullus subtus terrā dignus inuentus est, quia neq; animę corpore exuta aperire nobis, præter dñm, sacri eloqui secreta potuerūt. Cum ergo ad soluendū librū nullus subtus terrā null⁹ inuētus dignus dicit, qd obftet non video vt subtus terrā esse infern⁹ credatur.

De Gehenna. Caput XXV.

Nomen gehennę in veteribus libris non inuenitur, sed primū à saluatore ponitur. Quare Beda. mus ergo q̄ sit sermonis huius occasio. Idolum Baal fuisse iuxta Hierusalem ad radices, montis moriæ, in quibus Siloa fluit, legimus. Hęc vallis & parui campi planities irrigua erat & nemorosa, plenaq; delitijs, & lucus in ea idolo consecratos. In tan-

HAY. DE VARIET. LIB.

tam aut̄ populus Isral̄el dementiā venerat vt deserē
do tēpli vicinia, ibi hostias immolaret, & rigorē reli
gionis delitiā vincerent, filiosq; suos incenderēt dæ
moni vel iniliarēt, & appellabatur lucus ipse gehē
non, id est, vallis filiorū Ennon. Hoc Regū volumē,
& Paralipomenon, & Hieremias scribūt plenissime.
Et cōminatur deus se locū ipsum impleturū cadaveri
b^o mortuorū, vt nequaquā vocetur Tophet & baal, sed
vocetur polyandron, id est, tumulus mortuorū. Fu
tura ergo supplicia & pœnæ perpetuæ, quibus pctō
res cruciandi sunt, huius loci vocabulo denotantur.
Duplicē esse gehennā nimij ignis & frigoris in Iob
plenissime legimus.

Quod duplex dānatorū pœna sit in gehē
na, id est mentis simul ⁊ corporis. XXVI.

DVplex damnatorū pœna est in gehenna, quo
rum & mentē vrit tristitia, & corp^o flāma iu
xta vicissitudinē, vt qui mente tractauerunt
quod perfecerunt corpore, simul & animo puniant
& corpore. Ignē gehennę ad aliqd non habere, hoc ē
habere, lumē ad dānationē, vt videāt īpij vñ doleāt,
& nō habere ad cōsolationē ne videant vñ gaudeāt.

Quod vnus gehēnæ ignis, nō equaliter
oēs cruciet peccatores. Cap. XXVII.

VNus quidē est gehēnæ ignis, sed non vno mō
omnes cruciat pctōres. Vnius cuiusq; em̄ quā
tum exigit culpa, tm̄ illic sentiet pœnæ. Nam
sicut in hoc mundo sub vno sole multi cōsistunt, nec
tm̄ eiusdē solis ardorē æqualiter sentiunt, quia alius

LIBER TERTIVS.

plus æstuat atq; alius minus. Ita illic in vno igne nõ vnus est modus incendi, quod hic diuersitas corporũ, hoc illic agit diuersitas pctõrum, vt ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

De pœnarũ distantia. Cap. XXVIII.

Mitissima sane omniũ eorũ erit pœnea, qui p̄ter peccatũ quod originale traxerũt, nullũ insuper addiderunt. Tãto aut̄ ibi quisq; tolerabiliorẽ habebit damnationẽ, quanto hic minorem habuit iniquitatẽ. Remanentibus itaq; angelis & hominibus reprobis in æterna pœna, tunc sancti scient plenius, quid boni eis cõtulerit gratia, tunc rebus ipsis euidentius apparebit, quod in Psalmo scri- Psal. 100.
ptũ est: Misericordiã & iudicium cantabo tibi domine. Quia nisi per indebitã misericordiam nemo liberabitur, & nisi per debitũ iudiciũ nemo dãnabitur.

Quare dicatur ignis inextinguibilis.

Caput XXIX.

Ignis em̄ hic qui in præsenti vita est cõsumit cũcta quæ recipit. Perpetuus ille ignis quos suscepit Chryso.
semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim inextinguibilis dicitur, non solum quia ipse nõ extinguitur, sed quia nec eos quos suscepit extinguit, nec perimit. Scriptura etem̄ di- 1. Cor. 15.
dicit, quia & peccatores induant corruptionẽ, Scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diurnitatẽ suplicij profuturã. Huius aut̄ pœnæ vim & ignis illius po

HAY. DE VARIET. LIB.

tentiam, nulla vox exponere, nullus sermo poterit
explanare. Nihil est enim, in rebus corruptibilibus siue
bonis siue malis illi simile, veruntamen ut aliquam
imaginem ignis illius vel ex poena huius capiamus,
illi comparauimus.

Quod sine fine sint tormenta malorum.

Caput XXX.

Sicut enim finis non est, gaudij bonorum, ita & finis
non est tormentorum malorum. Nam cum
veritas dicat: Ibunt hi in supplitiū æternū, iusti
Mat. 25. aut in vitā æternā: quia verum est quod promisit, falsum
proculdubio non erit, quod minatus est deus.

Contra eos qui dicunt, Idcirco deus pec-
cantibus æternā minatus est poenā, ut eos
a peccatorum perpetracione compesceret.

Caput XXXI.

Si falsum est quod minatus est, ut ab iniustitia cor-
rigeret, etiā falsa est pollicitus, ut ad iustitiā pro-
Grego. uocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsu-
mat: Et si minatus est quod non erat impleturus, dū
asserere eum misericordē volumus, fallacē (quod di-
ci nefas est) predicare cōpellimur. De hoc beatus Au-
Aug. gustinus inter cætera ait: Frustra itaque nonnulli imo
quā plurimi æternā damnatorū poenā, & cruciat⁹ sine
intermissione perpetuos humano miserantur affe-
ctu, atque ira futurū esse non credunt. Non quidā scri-
pturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura
queque moliendo, & in leniorē flectendo sententiā,

LIBER TERTIVS.

quæ putât in eis terribilius esse dicta quàm verius. Num enim obliuiscetur (inquiunt) misereri deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Hoc quidē in sancto legitur psalmo. Sed de his sine vlllo scrupulo intelligitur, qui vasa misericordiæ nuncupantur. Quia & ipsi non pro meritis suis, sed deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, non ideo necesse est vt damnationē opinentur posse finire eorū, de quibus dictū est: Sic ibunt isti in supplicium eternū: nisi & isto modo putetur quādoque habitura finem felicitas, cum subiungatur: Iusti autē in vitam æternam.

Quo iustū sit vt culpa, quæ cū fine perpetrata est, sine fine puniatur. Cap. XXXII.

Hoc recte diceretur, si districtus iudex non corda hominū sed facta pensaret. Iniqui enim deo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtiq; si potuissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quā in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquā desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquā voluerunt carere peccato.

Quod in illa æterna dānatione mors sit sine morte, et mori velle et non posse.

Caput XXXIII.

Supplicia namque æterna in se diuersos, & vltra vires cruciant, & eis vitæ subsidium extinguentes seruāt, vt sic vitam terminus puniat quatinus

HAY. DE VARIET. LIB.

semper termino cruciatus per tormēta proferat, & sine fine definiens duret. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit, & finis semp incipit, & deficere defectus nescit. De hoc inter cætera cōspicius doctor Augustinus ait: Nihil est peius in morte, q̄ esse in morte sine morte, & mori velle & mori non posse.

Quomodo anima immortalis sit, dum cōstat quod in perpetuo igne moriatur.

Caput XXXIII.

Greg. Sicut duobus modis vita dicitur, ita duobus modis etiam anima debet intelligi. Aliud est namq̄ quod in deo viuimus, aliud vero quod in hoc q̄ cōditi vel creati sumus, id est, aliud est beate viuere, aliud essentialiter. Anima itaq̄ & mortalis esse intelligitur, & immortalis. Mortalis, quippe, quia beate viuere amittit, immortalis aut̄, quia essentialit̄ viuere nūquā definit, & nature sue vitā perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte dānata. Illic em̄ posita beata esse perdet, & esse non perdet. Ex qua re semp cogitur, vt & mortem sine morte, & defectū sine defectu, & finē sine fine patiatur, quatinus ei & mors immortalis sit, & defectus indeficiens, & finis infinit̄.

Quod animæ iniquoz mor vt de corpore exeunt, ad infernū descendāt. Ca. XXXV

SI esse sanctorū animas in cælo attestatione sacri eloquij credimus, oportet vt & iniquorum animas in inferno per omnia esse credamus. Quia

LIBER TERTIVS.

ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iam iusti gloriantur, necesse est per omnia vt & iusti cruciantur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat.

Quod animã egredientē e corpore, siue sancti angeli, seu dæmones acceperint, secum semper sine vlla pmutatione retineāt.

Caput XXXVI.

Scriptura etem dicit: In quacumq; partē ceciderit lignū, siue ad austrū, siue ad aquilonē, ibi erit, Eccl. ii.
Scilicet, quia cum hoīs animã mortis tempore egredientē à claustro carnis siue sanctus seu malignus spūs acceperit, in æternū secū sine vlla pmutatiōe retinebit, vt nec exaltata ad supplitiū puiat, necmersa æternis supplitijs vltra ad remediū ereptiōis ascēdat.

Quod reprobi, quorū causa cōmunis est in opere, ad loca etiã cōmunia post mortē deducantur.

Caput XXXVII.

SItem reprobi, quorū causa cōmunis est in opere ad loca etiã cōmunia post mortē nō deducerentur, nequaquā iudex veniens dicitur se messoribus esse phiberet: Colligite zizaniã, & ligate eam in fasciculos ad cōburendū. Messores quidē angeli, zizaniã ad cōburendū in fasciculos ligant, cum pares paribus in tormentis similibus sociant, vt superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis, auari cum auaris, fallaces cum fallacibus, inuidi cū inuidis, infideles cū infidelibus ardeant. Cum ergo similes in culpa ad tor-

k

HAY. DE VARIET. LIB.

menta similia adducuntur, qui eos in locis pœnali-
bus angeli deputât, quasi zizaniorum fasciculos ad
comburendum ligant.

Quod sicut boni bonos in requie, ita ma-
li malos recognoscunt in tormentis

Caput XXXVIII.

Sicut em̄ boni bonos in requie, ita mali malos
in tormētis cognoscūt. Si em̄ Abrahā Lazarū mi-
nime recognouisset, nequaquā ad diuitē ī tormē-
tis positū de trāsacta eius cōtritiōe loq̄retur dicēs, qđ
mala receperit in vita sua. Et si mali malos non reco-
gnoscerēt, nequaquā diues in tormentis positus fratrū
suorū & iam absentiuū meminisset. Quō em̄ p̄ntes nō
posset agnoscere qui etiā, p̄ absentiuū memoria cura-
uit exorare. Qua in re & illud quoq; oñditur, qđ &
boni malos & mali cognoscunt bonos. Nam & di-
ues à diuite Abrahā cognoscit, cui dictū est: Recepti-
sti bona in vita tua. Et electus Lazarus à reprobo di-
uite est cognitus, quem mitti p̄catur ex noīe dicens.

Luc. 16. Mitte Lazarū vt intingat extremū digiti sui in aquā,
vt refrigeret linguā meā. In qua videlicet cognitiōe
vtriusq; partis cumulus retributiōis exerescit, vt bo-
ni ampli⁹ gaudeāt, qđ secū eos letari cōspiciūt qđ ama-
uerūt. Et mali cū eis torquent qđ in hoc mūdo despe-
cto deo dilexerūt, eos non solū sua, sed etiam eorum
pœna consumat.

Utrū animæ sc̄torū orēt p̄ inimicis suis,
qui in æterno cruciātur igne. XXXIX.

Grego. **O**Rant pro inimicis suis animæ electorū eo tē-
pore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiā

LIBER TERTIVS.

am eorū corda cōuertere, atq; ipsa cōuersione salua-
 re. Quid em̄ aliud, p̄ inimicis orandū est, nisi hoc q̄d
 Apost. ait: vt det illis deus p̄cāntentiā ad cognoscenti- 2. Timo. 3.
 dū veritatē, & resipiscāt à diaboli laq̄is, à quo captiui
 tenent̄ ad ipsius voluntatē. Et quō pro illis tunc ora-
 bit, qui iam nullatenus possunt ad iustitię opa ab ini-
 quitate cōmutari? Eadē itaq; causa est cur non oret̄
 tunc pro hominibus eterno igne dānatis, q̄ nūc etiā
 causa est vt nō oretur p̄ diabolo, angelisq; eius eter-
 no supplicio deputatis. Quæ nunc & iam causa ē vt
 non orent sancti hoīes, p̄ hominibus infidelib; im-
 pijsq; defunctis, nisi q̄a de eis vtiq; q̄s eterno suppli-
 cio deputatos iam nouerūt, añ illū iudicij iusti cōspe-
 ctū oratiōis suę meritū cassari refugiūt? Quod si nūc
 quoq; viuētes iusti mortuis & dānatis iniustis mini-
 me cōpatiunt̄, q̄n̄ adhuc aliqd iudicabile de sua cau-
 sa sese p̄peti & iam ipsi nouerūt, quāto districti⁹ tūc
 iniquorū tormēta respiciūt, q̄n̄ ab omni vitio corru-
 ptiois exuti ipsi iam iustitię vicini⁹ atq; arctius inhæ-
 rebunt? Sic q̄ppe eorū mētes per hoc q̄d iustissimo iu-
 dici inherēt vis districtiōis absorbet, vt oīno eis non
 libeat quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate
 discordat.

De non renatis, & eorū cruciatu. XL.

Q Vicunq; vero ab illa p̄ditionis massa, q̄ fctā
 est per hoīem primū non liberātur, per vnū
 mediatorē dei & hominū, resurgēt quidem
 etiā ipsi, vnusquisq; cum sua carne, sed vt cum diabo-
 lo eiusq; angelis puniātur. Vtrū sane ipsi cū vitijs &
 deformitate suorū corporū resurgāt, quicūq; in eis vi-

HAY. DE VARIET. LIB.

tiosa & deformia mēbra gestarunt, ingrendo labo-
rare qd opus est? Neq; em̄ fatigare nos debet incer-
ta eorū habitudo vel pulchritudo, quorū erit certa &
sempiterna dānatio. Nec moueat quō erit in eis cor-
pus incorruptibile si dolere poterit. Nā non est vera
vita, nisi vbi feliciter viuūt, nec vera incorruptio, nisi
vbi salus nullo dolore corrumpitur. Vbi aut̄ infelix
mori non finitur, & vt ita dicā mors ipsa non morit̄,
& vbi dolor ppetuus non interimit sed affligit, ipsa
corruptio non finitur. Hæc in sanctis scripturis secū-
da mors dicitur, nec prima tñ, q̄ suum corpus anima
relinq̄re cogit, nec secūda q̄ pœnale corp⁹ anima re-
linq̄re nō permittit̄ hoī accidisset si nemo peccasset.

**Quod ex angelis facti dæmones pro-
pter superbiam de cælis p̄iecti, irrenocabili
percussisunt pœna.** Cap. XLI.

Dæmones vero qui nunc sunt, fuerunt aliquñ
sine p̄ctō creati, & ad seruiēdum deo suo feli-
citer instituti, v̄oluntate p̄pria deprauati no-
luerunt p̄manere qd facti sunt. Et cum se contra su-
um creatorē typo superbię localis hostilit̄ extulisset,
de supna celi regiōe p̄iecti sunt, q̄s diuina sentētia eō
sub iudicio condēnauit, vt quia noluerunt p̄seuera-
re cum possent, nec velint reparari nec possint. Siq-
dem p̄uaricationis eorum (quod fuit irrenocabilis
iudicij) animaduersione p̄cussi sunt, & ad damnationē
iustissimā profecto pertinuit, quod voluntatē rede-
undi ac facultatē penitus amiserunt. Sicut ecōtrario
voluntatis sanctorū angelorum fuit, quod malis spō-
te cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt.

LIBER TERTIVS.

Quod gehenna non ppter homines, sed
propter diabolū facta est. Cap. XLII.

Non em̄ nos ad hoc fecit om̄ipotens deus, vt
nos gehēnē tradat igni q̄ ppetuo. Regnū cæ
lorū ppter nos, gehenna prop̄t diabolū fctā.
Et hoc ita esse ex euāgelijis docebo, Ipse etem̄ dñs di
cit his qui à dextris sunt: Venite bñdicti patris mei,
pcipite regnum qđ pparatum est vobis à cōstitutio- Mat. 25.
ne mundi. Illis autē qui à sinistris sunt, dicit: Discedi-
te à me maledicti in ignē eternum, q̄ paratus est: nō
dixit vobis, sed diabolo & angelis eius. Sic ergo ppter
diabolum gehēna ignis, propter hoīem regnum cæ
lorū à constitutione mundi pparatum est. Tātum
est, ne nosmetipsos ab ingressu bonorum persisten-
do in malis pertinaciter, excludamur.

Quid sit reproborū manus & pedes liga-
ri, & quid exteriores tenebræ, & quid fletus
& stridor dentium, & cætera. Cap. LXIII.

Dicet em̄ rex ministris in futuro de reprobis. Li Prosp.
gate eos manibus & pedibus, & mittite eos ī Mat. 22.
tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor de Mar. 9.
tium, vbi vermis eorū non morietur, & ignis eorū non
extinguetur. Et quid est obmutescere manibus &
pedibus ligare, nisi in æternū vbi deum confiteatur
actiōe priuari? Sic in exteriores tenebras mitti nihil
aliud erit, nisi à dño, qui est mentium lumen expelli.
Fletus autē & stridor dentium acerrimos eorū dolo-
res oñdunt, q̄ supplicio sempiternæ mortis addicti,
non viuēdi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quo-
rum cōtinuus gemitus, cruciat⁹ eternus, dolor sum-

HAY. DE VARIET. LIB.

mus, pœnalis sensus torquēt animas nec extorquēt,
puniūt corpora dānata nec finiūt. Quos ideo sibi de
putatos ignis inextinguibilis non extinguet, vt pma
nente sentiēdi vita pœna pmaneat, & ad dolendum
magis q̄ ad videndū eternis corporibus compeditos
habeat, q̄s in flāmis viuacib⁹ immortalitas secundæ
mort̄ occidat. Iam vermis eorū non moriet̄, & ignis
non extinguet̄, ad totā referūtur dānati hoīs pœnā,
quē inefficacis pœnitētiæ ignis exurit, & cōsumentis
cōscientiā vermis immortalitas rodit.

Quod nulla sit post mortem vtilitas pœ
nitentiæ. Caput XLIII.

DOnec enim sumus in hac vita fratres, quanta
cūq; nob̄ acciderint peccata, possibile est ab
lui oīa per pœnitentiā. Cū autē abducti fueri
mus ab hoc seculo, ibi etiā si valde pœnitet (& valde
eī pœnitebit) sed nulla erit vtilitas pœnitētiæ. Et li
cet fit stridor dērium, licet vlulatus & fletus, licet fun
damus preces & innumeras obsecrationes, & si pro
clamemus, nemo audiet, nemo subueniet, sed ne ex
tremo quidem digito aquā quis infundet linguæ no
stræ positæ in flammis, sed audiemus illud, q̄d diues
Luc. 16. ille audiuit ab Abrahā: Quia caelos magnum confir
matū est inter nos & vos, & neq; hinc illuc trāsi po
test, neq; inde huc. Dum eī in hac luce viuimus, veni
am nos posse promereri per pœnitentiā sciamus, in
inferno tm̄ vt diximus pœnitētiæ medicamēta non
proderunt.

Quæ ⁊ quāta mala habeant hi, qui in ge
benna dicuntur occidi. Cap. XLV.

LIBER TERTIVS.

OMnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis cōsumpti dolori Prosp. bus aliquando deficiant, sed vt in illis pœnali ter uiuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere debemus, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere. Cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ cōtemplationis excludi, beatissima sanctorum omniū societate priuari, patriæ cælestis extorred fieri, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in igne eternū cū diabolo & eius angelis expelli. Vbi sit mors secūda dānatis exiliū, vita suppliciū, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat. Exundātis incendij terribiles crepit⁹ pati, barathri fumātis amara caligine oculos occęcari, pfundo gehēnæ fluctuātis immergi ædacissimis in æternum dilaniari vermib⁹, nec finiri.

Quod tāta sint in inferno tormēta, vt nulla vox exponere, nullus valeat sermo explanare.

Cap. XLVI.

BEatus enim Gregorius papa in libro Moraliū nono, in q̄ de verbis sancti Iob tractare videt, Greg.
Iob. 10. vbi ait: Ante q̄ vadā & non reuertar ad terram tenebrosam & opertā mortis caligine, ita de perpetuis pœnis diffiniens ait. Quid em̄ terrę tenebrōsæ noīe, nisi tetra tartari claustra signatur, quæ æternæ mortis caligo operit, q̄ dānatos quosq̄ in ppetuū à vitę luce disiungit nec immerito infernus terra dicit, q̄a quicūq̄ ab eo capti fuerint, stabiliter ab eo tenentur. Scriptū q̄ppe est. Generatio p̄terit & gñatio ad- Eccī. 1.

k iij

HAY. DE VARIET. LIB.

uenit, terra vero in æternū stat. Recte igitur inferni claustra, tenebrosa terra noīantur, qā q̄s puniendos accipiūt, nequaquā p̄cna trāsitoria, vel fantastica imaginatione cruciant, sed vltione solida p̄petua dānatione seruant. Quæ aliqñ tamen laci appellatiōe signantur. Propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignominia suā cum his qui descendunt in lacum, In-

Ezec. 31o fernus ergo & terra noīatur, quia susceptos stabili tenet, & lacus dicitur, quia hos, quos semel cœperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus aut̄ vir seu sua, seu humani generis voce dimitti se postulat anteq̄ vadat, nō qā ad terrā tenebrosam, qui culpā deflet, iturus est, sed quia ad hanc proculdubio qui plangere negligit vadit. Sicut debitori suo creditor dicit: Solue debitū priusquā debito cōstringaris: Qui tamē non cōstringitur si q̄d debet soluere non moratur. Vbi & recte subditur: Non reuertar. Quia nequaquā vltra misericordia parcentis liberat quos semel in locis p̄cnalibus iustitia iudicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur: Terram miseriæ & tenebrarum. Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cecitatē. Ea ergo quæ à conspectu districti iudicis expulsos tenet miseriæ & tenebrarū terra perhibetur. Quia foris dolor cruciat, quos diuisos à vero lumine intus cæcitas obscurat. Quāuis miseriæ & tenebrarū terra intelligi & aliter potest. Nam hæc q̄q̄ terra in qua nascimur, est quidē miseriæ, sed tenebrarum est. Quia multa hic corruptionis nostræ mala

1oh. 12. patimur, sed tamē in ea per cōuersionis gratiā ad lucem redimus, veritate suadente, quæ ait: Ambulate

LIBER TERTIVS.

dum lucē habetis ne vos tenebræ cōprehendāt. Illa ^{Ioan. 12.}
 vero simul miseriæ & tñbræ terra est, quia q̄squis
 ad tolerāda eius mala descēderit, nequaq̄ ad lucē vl-
 terius redit. In cuius adhuc descriptiōe subiungitur. ^{Job. 10.}
 Vbi vmbra mortis & nullus ordo. Sicut mors exte-
 rior ab anima diuidit carnē, ita mors interior à deo
 separat animā. Vmbra ergo mortis est obscuritas di-
 uisiōis. Quia dānatus quisq̄ cum eterno igne succē-
 ditur ab eterno lumine tenebrat̄. Natura vero ignis
 est, vt ex seipso & lumē exhibeat & concremationē,
 sed trāsactor̄ illa vltix flāma vitior̄ cōcremationē
 habet & lumē non habet. Hinc em̄ est q̄d veritas re- ^{Mat. 25.}
 probis dicit: Discedite à me maledicti in ignē eternū,
 qui parat⁹ est diabolo & angelis eius. Quor̄ rursus
 omniū corpus in vnus p̄sona significās dicit. Ligatē ^{Mat. 22.}
 ei man⁹ & pedes, & mittite eum in tenebras exte-
 riores. Si itaq̄ ignis qui reprobos cruciat, lumen habere
 potuisset, is qui repellitur nequaq̄ mitti in tenebras
 diceretur. Hinc de eis psalmista ait: Super eos cecidit ^{Psal. 57.}
 ignis & non viderūt solē. Ignis em̄ sup̄ impios cadit,
 sed sol igne candente non cernitur. Quia illos quos
 gehēnē flāma deuorat à visione veri luminis cecat,
 vt & for̄ eos dolor cōbustionis cruciet, & intus pœ-
 na cecitatis obscuret: Quatenus auctori suo corpore
 & corde deliquerūt, simul corde & corpore puniāt̄.
 Et vtrobq̄ pœnas sentiāt, q̄ dum hic viuerēt prauis
 suis delectatiōibus ex vtrobq̄ seruiebant. Vnde bene
 per Prophetam dicitur: Descenderunt ad infernum ^{Ezec. 32.}
 cū armis suis. Arma qp̄pe peccantiū, sunt mēbra cor-
 poris, quibus p̄uersa desideria, q̄ cōcipiūt exequunt̄.

HAY. DE VARIET. LIB.

Vnde recte per Paulum dicitur: Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatibus expleuerunt eterni iudicij tormenta tolerare: ut tunc eos vndique dolor absorbeat, quod nunc suis delectationibus subditi vndique contra iustitiam iuste iudicatis pugnant. Mirum vero valde est, quod dicitur: Vbi nullus ordo. Neque enim omnipotens deus, qui mala bene disponit, inordinata esse vlllo modo vel tormenta permittit. Quia ipsa quoque supplicia, quae ex lance iustitiae procedunt inferri sine ordine nequaquam possunt, quoniam namque in supplicijs ordo non erit, dum damnatum quoniam iuxta modum criminis, & retributio sequitur ultionis. Hinc quippe scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc in Babylois damnatione dicitur: Quarum exaltavit se, & in delictis fuit, tamen date illi tormenta & luctum. Si igitur iuxta modum culpae poena distinguitur, constat nimirum quod in supplicijs ordo servatur. Et nisi tormentorum summa meritorum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens dicitur se messoribus esse prohiberet: Colligite zizania & ligate ea fasciculis ad comburendum. Si enim nullus in supplicijs ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligatur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui eterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat, & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio coterat, quos simul elatio subleuabat. Quosque non dissimili

Ro. 9.

Sap. 6

Mat. 13.

LIBER TERTIVS.

ter dilatabat ambitio, non dissimilis afflictio angustet: & par cruciet flāma supplicij, q̄s in igne luxuriæ par succēdit flāma pct̄i. Sicut em̄ ī domo p̄ris māfio nes multę sunt, p̄ diuersitate virtutis, sic dānatos diuerse supplicio gehēne ignib⁹ subijcit disparilitas criminis. Quæ scilicet gehēna quīs cunctis vna sit, nec tamen cunctos vna eademq̄ qlitate succēdit. Nam sicut vno sole oēs tāgimur, nec tñ sub eo vno ordine oēs estuamus, quia iuxta qlitatē corporū sentitur etiā pondus caloris. Sic dānatis & vna est gehenna q̄ afficit, & tñ non vna omnes qualitate cōburit. Quia quod hic agit disparilitudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorū. Quomodo ergo nullus in esse ordo supplicij dicitur in quibus profecto quisq̄ iuxta modū culpę cruciatur? Sed sanct⁹ vir postquā vmbra mortis intulit, quāta sit cōfusio in dānatorū mēte subiungit. Qui ipsa quoq̄ supplicia, q̄ ordinata per iustitiā veniunt, ordinata proculdubio in corde morientiu non sunt. Vt em̄ paulo superius diximus, dānatus quisq̄ foris flāma succenditur, intus cæcitate igne deuorat: Atq̄ in dolore positus exterius interiusq̄ cōfunditur, vt sua deterius cōfusiōe cruciet. Repulsis ergo ordo in supplicio nō erit, quia in eorū morte atrocius ipsa cōfusio mētis sequit. Quā em̄ mira potētia iudicātis eq̄tas ordinat vt p̄na animū q̄ si inordinata cōfundat. Vel certe ordo abesse supplicij dicit, q̄a quibuslibet in p̄nā rugiētibus propria qualitas non seruatur. Vnde & p̄tinus subinfert: Et sempitern⁹ horror inhabitās in huius vitę tormētis, timor dolorē non habet, & dolor timorē nō habet.

HAY. DE VARIET. LIB.

Quia nequaquam metē met⁹ cruciat, cū pati iā cœpit, qđ metuebat. Infernū vero & vmbra mortis obscurat, & sempitern⁹ horror inhabitat, qđ eius ignib⁹ traditi, & in supplicijs dolorē sentiūt, & doloris angustia pulsati sp̄ pauore feriunt: vt & qđ timent tolerēt, & rursus qđ tolerāt sine cessatiōe p̄timeſcant. De his etē scriptū est: Vermis eorū non moriet⁹, & ignis eorū non exstinguetur. Hic flāma q̄ succendit illuminat, illic (vt sup̄ius verb⁹ psalmistæ docuim⁹) ignis q̄ cruciat obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari iam cœperit, quod timebatur. Illic & dolor dilaniat & pauor angustat. Horrēdo igitur mō erit tunc, reprobis dolor cum formidine, dāna cū obscuritate. Sic sic videlicet à dānatis sentiri pōdus summæ æqtatis debet, vt qui à voluntate cōditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerēt, in eorū quādoq; interitu ip̄a à suis q̄litatibus etiā tormenta discordēt: Quatenus qui se impugnēt cruciatus augeant, & cum varia p̄deunt multipliciter sentiātur. Quę tamē supplicia in se demersos & vltra vires cruciāt, & eis vite subsidiū extinguentes seruāt, vt sic vitā terminus puniat, quatenus semper terminū cruciat⁹ per tormēta p̄ferat, & sine fine deficiens duret. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit & non exstinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorē fugat: flāma conburit, sed nequaquam tenebras discutit. Quantum per noticiā præsēntis vitæ colligitur, supplicia ordinē non hñt, q̄ non suā per om̄ia q̄litatē tenēt, Quāuis illic ignis ad consolationem non lucet, & tamen

Mar. 9.

LIBER TERTIVS.

Vt magis torqueat ad aliquod lucet. Nam sequaces
 quique suos in tormēto secū reprobi flāma illustrāte vi-
 sūri sunt, quare amore deliqrunt: Quatin⁹ qui eorū vi-
 tā carnaliter cōtra p̄cepta cōditoris amauerāt, ipsorū
 quoque interitus eos in augmēto suę dānationis affli-
 gat. Quod p̄fecto euāgelio teste collegim⁹, in quo
 veritate nūciantē diues ille quē cōtigit ad eterni in- Luc. 16.
 cēdiij tormēta descēdere, quinq; fratrum describitur
 meminisse: qui Abraham petijt vt ad eorum erudi-
 tionem Lazarum mitteret, ne illuc eos quandoque
 venientes per p̄nam cruciaret. Qui igitur ad dolo-
 ris sui cumulum propinquorum absentiuū meminit,
 constat proculdubio, quia eos ad augmentū suppli-
 cij, paulo post potuit etiam p̄sentes videre. Quid
 autē mirum si se cum quoque reprobos aspiciat cre-
 mare, qui ad doloris sui cumulum eum quem despe-
 xerat Lazarum in sinu Abrahę vidit? Si ergo vt p̄-
 na cresceret & vir electus apparuit, cur non creden-
 dum sit quod videre in supplicio eos etiam, quos cō-
 tra dominum dilexerat, possit? Quare colligitur,
 quod eos quos inordinate nunc reprobi diligūt, mi-
 ro iudicij ordine secum tunc in tormentis videbūt:
 vt p̄nam proprię p̄nitionis exaggeret, illa auto-
 ri p̄posita carnalis cognatio pari ante oculos vlti-
 one damnata. Ignis itaque, qui in obscuritate cruciat
 credēdus est, quia lumē ad tormētum seruat. Quod
 si approbare testimonijs in sua expressione non pos-
 sumus, super est vt ediuerso doceamus. Tres quippe
 Hebrę gētis pueri Chaldęi regis imperio succēsis
 camini ignibus, ligatis manibus pedibusq; proiecti

HAY. DE VARIET. LIB

sunt. Quos tñ cum idē rex in camini incendio explo-
raret ille sis vestibus deambulantes vidit. Vbi aperte
colligitur, quia mira dispensatione cōditoris, ignis
qualitas in diuersa virtute temperata, & vestimēta
non attingit, & vincula incēdit: Sanctisq; viris & ad
inferendū tormētum flamma friguit, & ad solutiōis
mysterium exarsit. Sicut ergo electi ignis ardere no-
uit ad solatiū, & tamen ardere ad supplicium nescit.
Ira ediuerso gehēnæ flāma reprobis, & nequaquā luceat
ad consolationis gratiam, & tamē lucet ad pœnam:
vt damnatorum oculis ignis supplicij & nulla clari-
tate cādeat, & ad doloris cumulum dilecti qualiter
crucientur ostendat. Quid autem mirum si gehēnæ
ignem credimus habere supplitium simul obscuri-
tatis & luminis, quando experimento mouimus
quia & tædarum flamma lucet obscura. Tunc
ædax flamma comburet, quos nunc carnalis dele-
ctatio polluit. Tunc infinite patēs inferni barathrū
deuorat, quos nunc inanis elatio exaltat. Atque qui
quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris
expleuerint, tunc duce suo reprobi ad tormenta per-
uenient. Et quamuis angelorū & hominum longe
sit natura dissimilis, vna tamē pœna implicat, quos
vn^o in crimine reatus ligat. Quod bene ac breuiter
insinuat Propheta qui ait: Ibi Assur & omnis mul-
tudo eius, & in circuitu eius sepulchra illius. Quis
namq; Assur superbi regis nomine nisi ille per elatio-
nem cadens antiquus hostis exprimitur: qui pro eo
quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua
multitudine ad inferni claustra descendit. Sepulchra

Hzec. 32.

LIBER TERTIVS.

aut mortuos tegunt, & quis alius mortem acrius protulit, quam is qui conditorum suorum despiciens vitam reliquit? Quam vide licet mortuum cum humana corda suscipiunt eius procul dubio sepulchra fiunt. Sed in circuitu illius sepulchra sunt eius, quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta coniungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulchra cum mortuis ardebunt. Hucusque in hoc capitulo verba sancti Gregorii papae de perpetuis poenis posita sunt. Nunc autem beati Ioannis Chrysostomi eloquia sunt ponenda. Ait enim inter cetera.

Huius autem poenae vim & ignis aeterni potentiam Chryso. nulla vox exponere, nullus sermo poterit explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus, siue bonis siue malis illi simile, veruntamen ut aliquam imaginem ignis illius & poenae capiamus, recordare quando quis febrium nimio ardore succenditur, quae angustiae, qui cruciatus corporis atque animae infideant, & ex hac temporali poena metire quanta sint illa supplicia, quae aeternus ignis inflamat, quae fluvio igne us percurrens ante illud tribunal horrificum, vnde poenalibus irrogabit. Ibi quid agemus? quid respondemus? nihil enim nisi stridor dentium, nisi ululatus & fletus, & sera poenitentia, cessantibus vndique auxilijs & vndique inualescentibus poenis, sed nec solatium quidem usquam nullum. Nulli enim occurrent oculis nostris, nisi soli poenarum ministri, & facies vbiq; dira tortorum, & quod est omnium terribilissimum.

HAY. DE VARIET. LIB.

nec aëris quidem ipsius erit ullum solamen aut lucis. Circundabunt enim nos pœnarum loca, tenebræ exteriores. Sed ignis ille, sicut naturam non habet consumendi, ita nec illuminandi, sed ignis obscurus & flamma tenebrosa. In his autē positis quis tremor imò quæ resolutio viscerum, diuulsioq; membrorum, quæ aut quantæ omnibus sensibus truces pœnæ nullus nunc sermo poterit explicare. Sunt enim diuersæ ac variæ pœnarum facies, & pro peccatorum quantitate singulis quibusq; multiplicantur pœnæ. Quod si dicas, quomodo tot malis sufficiet corpus ad pœnam, finem temporis nescientem? Considera quæ in hac vita interdum accidunt, & ex his paruis magna cogita: quomodo interdum videmus nonnullos longissima ægretudine confici, nec tamen eis ex eo vitæ terminum dari? Aut si corpus morte aliquando dissoluitur, sed anima non consumitur. Unde constat quod cum immortalitatē & iam corpus acceperit, nec animam pœna nec corpus ultra iam perimat. Nam in præsentem quidem vitam euenire non potest, ut pœna corporis & vehemens esse poterit & perpetua, sed alterum cedit alteri, quia corporis fragilitas vtrūq; non patitur. Vbi vero vtrumq; corruptela caruerit, pœna quidem accepta potestate defæuiet, sed nullum finem incorruptio quæ sita suscipiet. Non ergo putemus quia suppliciorum nimietas ipsa dabit finem dolorum, sed (ut diximus) peccata quidem pœnas accendunt, incorruptio vero animæ & corporis, nullum supplicij terminum dabit. Dic ergo nunc quanta tempora luxuriæ, quæ delitiarum spa-

LIBER TERTIVS.

cia comparare vis talibus pœnis? Centum placet an-
 nos delitijs demus, adde alios centū si libet, adde &
 decies centū, quæ erit ex his ad æternitatem compen-
 satio? Nonne omne tempus vitæ huius, quo deliti-
 is frui videmur & indulgere libidini, quasi noctis vni-
 us somnium ad æternitatis comparationē videtur?
 Delitiæ quidem huius vitæ velut vmbra pertranse-
 unt, & velociter fugiunt, pœna vero perpetuo ma-
 nent. Nunc autē reuoca cogitationē tuā ad illud di-
 uini iudicij tribunal horrendū, quod ardens fluius
 flammeis ambit fluent, vbi fletus & stridor dentiū,
 vbi tenebræ exteriores, vbi ille vermis conscientie,
 qui nunq̄ moritur, & ignis qui nunq̄ extinguitur.
 Recordare parabolā Lazari & diuitis illius, qui pur Lucæ. 16.
 pura indutus & bysso, vnā nunc aquæ guttam inue-
 nire non potuit, & hoc cum esset in ardoris necessita-
 te cōstitutus. Dic quæso te, quid plus habet vita ista,
 q̄ somniū? Sicut enim qui in metallis cōdemnati, v̄p̄
 in alia qualibet pœna positi, cum forte post multū
 laborem vitæ paululū relaxati fuerint in somnium
 & dormierint, vident se inter plurimas dapes posi-
 tos epulis copiosissimis perfrui, at vbi surrexerint, ni-
 hil sibi gratiæ ex delectatiōe somnij intelligunt rese-
 disse. Ita diues ille quasi somniū habuit huius vitæ di-
 uitias, vbi discessit nihil cum illo nisi præteritorum
 pœnitudo, & præsentium pœna permansit. Hæc re-
 cordare nūc amice, & illum gehenne ignē, his quæ te
 nunc exagitant flāmis libidinū & cupiditatis oppo-
 ne. Est em̄ hoc mirabile quoddā medicamenti gen⁹;
 vt ignis ignib⁹ restinguatur. Si em̄ restincti non fue-

HAY. DE VARIET. LIB.

rint isti qui nūc te exagitant, illos tibi æternos ignes
acriores & inextinguibiles reddēt. Ille vero ignis q̄s
susceperit semper cruciat, & pœnæ suæ semper inte-
gros seruat. Propterea em̄ inextinguibilis dicitur, nō
solum quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos q̄s
susceperit, extinguit aut perimit. Ne ergo etiam nos
in istos veniamus animæ cruciatus, expergiscamur
aliquando dum tempus est. Et ecce nunc tempus ac-
ceptum, nunc dies salutis, nunc est pœnitendi facul-
tas, & tempus quo & fruct⁹ cōsequitur pœnitētem.
Recordandæ namq; sunt nobis multitudines pecca-
torum, recordandæ quoq; conscientie maculæ. Ro-
gemus dominum vt possimus lugere nosmetipsos,
& peccatorum nostrorum pondus resolvere multi-
tudine lachrymarum. Et ita post hac non semper
flendum est & nihil agendum. Apprehendamus igitur
aliquā vitam deo placitam, & ad celū ducentem,
ne forte cum mal⁹ nostris descendamus ad infernū,
vbi nemo est qui confiteatur ei, & ibi patiamur ea, q̄
impij patiuntur, cum nullus fuerit iam qui exoret p̄
nobis. Dum enim sumus in hac vita agamus cun-
ctā, quæ possum⁹ bona, cum autem abierimus illuc,
vbi neq; amicus, neq; frater, neq; pater idoneus erit
ad liberandum eum, qui supplicij deputatur. Quo-
modo enim qui in luce est accedit ad eum qui tene-
bris detinetur? vbi cum nullus sit nobis ex sanctorū
consolatione refrigerium, æternas tamen expendi-
mus pœnas, effectibus inextricabiles immortalibus
flammis.

LIBER TERTIVS.

Ecce quæ maneat damnatos pœna cognoui
mus, & instruente nos, sacro eloquio, quant^o Grego.
in damnatione ignis, quanta in igne obscuri-
tas, quãtusq; in obscuritate pauor sit, nullatenus am-
bigimus. Sed hoc pdest, si lachrymis nostris, & ora-
tionibus, ieiunijs, elemosynis, & cæteris bonis ope-
ribus nostra redimamus peccata, vt à pœnis li-
berati perpetuis ad vitam mereamur per-
uenire perpetuã: Præstante domi-
no nostro, Iesu Christo, qui cū
patre & spiritu sancto p
infinita viuit & re-
gnat secula.
Amen.

D. Haymonis de varietate lib. siue de amore
cælestis patrię, libri tertij & vltimi finis.

Moritur sub Ludouico imperatore, filio Caroli
magni. Anno dñi, DCCC XXXIII. Indi-
ctiõne XII. Sepultus in ecclesia sancti
Stephani Halberstattensi.